

Голові разової спеціалізованої вченої ради
(спеціальність 061 Журналістика)
у Сумському державному університеті
доктору наук із соціальних комунікацій
доценту кафедри журналістики та філології
ЯНЕНКУ Ярославу Васильовичу

Відгук офіційного опонента
на дисертаційне дослідження

СИНЧАКА Богдана Анатолійовича

«Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції»,
подане до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 06 «Журналістика»
за спеціальністю 061 «Журналістика»

Дисертаційне дослідження СИНЧАКА Богдана Анатолійовича «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції», подане до захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 06 «Журналістика» за спеціальністю 061 «Журналістика» в Сумському державному університеті, спрямоване на розв'язання комплексної проблеми щодо етичних і деонтологічних викликів, дилем й тенденцій, що постають у межах новітніх інформаційних явищ в роботі журналіста, а також вивчення чинників, що впливають на дотримання журналістами професійних етичних норм на медіаматеріалах за 2002–2021 роки, до періоду повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Часовий проміжок обраний вірно, оскільки війна суттєво змінила життя в Україні і етичні норми журналістської діяльності, що може стати предметом майбутнього дослідження.

Грунтовний аналіз дослідження «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції» дає підстави зробити висновок щодо актуальності роботи, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної і практичної цінності.

Ступінь актуальності теми дослідження.

У сучасних умовах особливого значення набувають інформаційні фільтри, відповідно, потреба у дотриманні працівниками редакцій, медіаустанов та організацій професійних норм і стандартів, соціальної відповідальності за зроблене, усунення інформаційних перенавантажень, семантичних шумів, активізації деонтологічної складової в журналістській діяльності. Забезпечення фундаментального права громадськості на своєчасну, об'єктивну, повну й достовірну інформацію обумовляється, у тому числі, й етичними засадами, яких дотримуються журналісти у взаємодії з аудиторією. Актуальною проблемою, яка розглядається в дисертації, є перевірка фактів, виправлення неправдивої інформації, апропоцентризму в журналістиці, олігархізації медіаринку, свободи вибору та дій у площині мас-медіа, медіаграмотності. Ще одна актуальна проблема, яка розглядається в дисертації, – поширення медіаграмотності в Україні, що дозволить предметніше оцінювати

ситуацію із загальною суспільною притомністю щодо необхідності інформаційної гігієни.

Задля виокремленням актуальних тенденцій, що виникають внаслідок загальної суспільної реакції та запитів, спрямованих на поліпшення якості національного інформаційного середовища, проведено анкетування «Медійна активність та ставлення респондентів до української телерадіоаналітики», зокрема, ставлення до журналістської етики та окремих її складових, яким відведено 5 питань з 21. Дисертацієм встановлено, що важливим у цьому ключі є підвищення рівня медіаграмотності через проєкти для різних груп населення, посібники, відео, розроблення навчальних програм та методичних розробок, проведення тренінгів. Результати анкетування встановили, що респонденти вважають важливим дотримання професійної етики, добре розуміють її сутність та помічають порушення. Останні часто співзвучні з виокремленими у процесі дослідження проблемами й дилемами.

Отже, тема дисертаційного дослідження Сянчак Богдана Анатолійовича є актуальною і затребуваною для сучасної журналістики.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у цілісності вивчення, синтезу, аналізу та оцінки журналістського обов'язку у дотриманні професійної етики, виокремленні деонтології журналістської діяльності як розділу журналістської етики та визначенні зв'язку між компонентами професійних журналістських цінностей та чинниками, що впливають на сповідування професійних етичних норм. Важливими в цьому контексті є підходи до розуміння сутності понять «журналістська етика», «мораль», «журналістська деонтологія», методологічні засади вивчення деонтології журналістської діяльності, зокрема підхід до визначення особливостей сповідування професійного обов'язку, та надання рекомендацій щодо вивчення деонтологічних викликів і дилем, які постають у межах функціонування професійних журналістських цінностей.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Як зазначено у дисертаційному дослідженні, роботу виконано в межах:

- науково-дослідної діяльності кафедри журналістики ІВНІЗ «Український гуманітарний інститут», а саме фундаментального наукового дослідження «Журналістика як інструмент суспільного служіння», 2021–2026 рр. (номер державної реєстрації 0121U113030);
- науково-дослідної роботи кафедри журналістики та філології Сумського державного університету «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи», 2021–2025 рр. (номер державної реєстрації 0121U111164).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Визначені в роботі наукові положення повністю розкриті та обґрунтовані в дисертації й науковому доробку автора.

Сформульовані об'єкт і предмет відповідають темі дослідження. Комплекс завдань цілком достатній для розкриття заявленої теми, висновки відповідають поставленим завданням і розкривають мету дослідження.

Богдан Сянчак детально вивчає теоретичне підґрунтя деонтології журналістської роботи, загальноприйнятні норми професійної поведінки та ціннісні орієнтири, світоглядну систему європейської цивілізації, в якій усвідомлення та

впровадження загальноприйнятих етичних норм є ознакою соціальності та основою суспільного співіснування, наводить професійні стандарти, кодекси і рекомендації, основоположні для здійснення професійної журналістської діяльності (табл. 1.2.1).

Дисертант виокремив актуальні деонтологічні виклики, дилеми й тенденції, які постають перед українською журналістикою, до яких відносить верифікацію фактів, виправлення неправдивої інформації, антропоцентризм у журналістській діяльності, олігархізацію та офшоризацію медіаринку, свободу вибору і дій у площині українських медіа. Деонтологічна проблема розглядається крізь призму етичних невідомісностей у роботі українського журналіста, оскільки за свідченням журналістів норми й правила професійного «Кодексу етики українського журналіста» почасти нехтуються в сучасній медійній практиці. Вагомим подією, що кинула виклик професійній журналістці в Україні, стала російсько-українська інформаційна війна, котра з огляду на гібридний характер інтегрована в увесь інформаційний простір сьогодні, тож протидія інформаційній агресії є найпершим обов'язком журналіста. Це значно розширює сфери впливу і значимості якісної журналістики, а водночас актуалізує вивчення деонтологічної проблеми як розділу журналістської етики.

Богдан Синчак доходить висновку про необхідність доопрацювання механізмів реалізації базових професійних журналістських стандартів на тлі війни в Україні, зокрема, баланс думок і точок зору, достовірність, точність, повнота й оперативність. Автор ідентифіковано явище антропоцентризму в журналістці. Автор відмічає проблему монополізації українського медійного ринку олігархічними власниками, що впливає на прозорість українського медіа-середовища, корекцію редакційної політики залежно від запитів власника. Це явище характеризується як неприйнятне для забезпечення професійної незаангажованої журналістики в Україні. Позитивними тенденціями останнього часу є закриття проросійських пропагандистських медіа та посилена увага до зловживання свободого слова в журналістській професії. Деонтологічною проблемою виступає поняття контрольованої свободи вибору, а також персональна відповідальність журналіста як невід'ємна складова професійного обов'язку.

Ознайомлення зі змістом дослідження дозволяє стверджувати належну достовірність висунутих у дисертації положень, їх обґрунтованість, новизну й актуальність, відповідність вимогам до таких досліджень. Робота виконана на основі визначеного, вивченого, належними чином описаного й уведеного в науковий обіг широкого емпіричного матеріалу.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Результати дисертаційного дослідження Синчака Богдана Анатолійовича мають теоретичне і практичне значення у галузі «Журналістика». Отримані результати можуть використовуватися для розробки навчально-методичних видань із галузі журналістикознавчих дисциплін, зокрема, журналістської етики, фактчекінгу, медіаграмотності. Напрацювання дисертанта можуть бути корисними для медіапрактиків, журналістів та редакторів медіа.

Оцінка структури, змісту, стилю та мови дисертаційної роботи, її завершеності та оформлення

Дисертаційна робота Б.Синчака є завершеною науковою працею, логічно побудованою. Обрана структура, а це апотація, вступ, три розділи, висновки, список

використаних джерел, додатки з результатами опитування – забезпечує всебічне розкриття теми. Робота написана грамотно, із дотриманням наукового стилю викладу результатів дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення дисертації викладено в 27 наукових працях, із яких 10 статей у фахових виданнях, рекомендованих МОН України, 3 статті в іноземних видавцях, а також 3 публікації в колективних монографіях та 5 статей у видавцях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних, написаних у співавторстві, 6 матеріалів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Отже, апробація наукових положень дисертаційного дослідження підтверджує наукову цінність та актуальність представленої до захисту роботи для спеціальності «Журналістика».

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Анотація відображає основні положення дисертаційного дослідження, не містить інформації, яка відсутня в дисертації, належним чином оформлена українською та англійською мовами і відповідає вимогам щодо оформлення дисертації доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

За результатами перевірки та аналізу тексту дисертаційного дослідження не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації (Протокол перевірки роботи на плагіат системою Unicheck від 20.03.2023 р.). Цитування у роботі оформлені коректно, посилання внесені у список використаних джерел.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи наукове й практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі дискусійні питання:

У підрозділі 2.3. «Антропоцентризм у соціальній журналістиці України: військовополонені» (с. 114–134) здобувачем розглядається соціальна журналістика в Україні. І, зокрема, робиться акцент, що вона є самобутньою ланкою професійної сфери. Водночас дисертант зазначає, що будь-яка журналістика є соціальною, бо працює з людьми (с. 116). Складається піти два підходи. Тож закономірним постає запитання: у чому полягає особливість української соціальної журналістики як окремого журналістського спрямування?

У дисертаційному дослідженні кілька разів акцентується увага на такому понятті, як «сповідання професійного обов'язку» журналістами. Це вказується в анотації (с. 5), у меті дослідження (с. 22), у науковій новизні (с. 25). Так чи інакше до цього поняття автор повертається кілька разів упродовж дослідження. Тож, закономірно, воно винесено й у висновки (с. 192). І саме тут, у висновках, зазначається, що сповідання професійного обов'язку журналіста «включає в себе прозидію інформаційній агресії, питання антропоцентризму, служіння інтересам громади, дотримання базових професійних стандартів, верифікацію фактів, виправлення недостовірних відомостей, сприяння свободі вибору і свободі дій, персональну відповідальність поширювача інформації, підтримку медіаграмотності» (с. 192). Тож закономірно виникає запитання: перераховане автором повністю й абсолютно вичерпує поняття професійного обов'язку журналіста чи можна ще щось додати? Виходячи, наприклад, із подій війни, зі змін України на Європейській арсі, з

фінансових проблем, що виникли в багатьох редакційних колективах, із прикладів, коли журналісти переходили на бік ворога тощо.

На цьому ж, саме на професійному обов'язку журналіста, базується і ще одне запитання. Зокрема дисертант вказує, що до нього належить і підтримка медіаграмотності (с. 192). Тобто, згідно з логікою твердження журналістика повинна сприяти підвищенню медіаграмотності суспільства і це є важливим для самої журналістики. У той же час про медіаграмотність говорять і пишуть як про важливий чинник для споживача інформації, що дозволить йому захищатися від впливу й тієї ж мас-медійної сфери. Хотілось би почути, чи немає тут протиріччя і як саме це пов'язано з журналістським обов'язком?

Усі висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, вони можуть бути предметом подальших досліджень автора.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії

Детальне вивчення змісту дисертаційного дослідження **Синчака Богдана Анатолійовича «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції»** дає підстави стверджувати, що подана до захисту наукова праця є закінченим, актуальним дослідженням, виконаним на відповідному науковому та методологічному рівнях, із новими результатами й важливими висновками, присвячена актуальній темі. Основні наукові положення і висновки обґрунтовані, достовірні, достатньо висвітлені в наукових публікаціях, отримані результати є суттєвим внеском у розвиток національного журналістикознавства. Дисертаційна робота за метою, проблематикою, змістом методів дослідження, які розв'язують конкретні наукові завдання, отриманими достовірними результатами, практичною та теоретичною значимістю відповідає спеціальності 061 «Журналістика».

Вважаю, що дисертація **Синчака Богдана Анатолійовича «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції»**, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з подальшими змінами й доповненнями) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022, а її автор, Синчак Богдан Анатолійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 «Журналістика».

Офіційний опонент –

доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
завідувач кафедри мультимедійних технологій і медіалізацій
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Вікторія ШЕВЧЕНКО

